

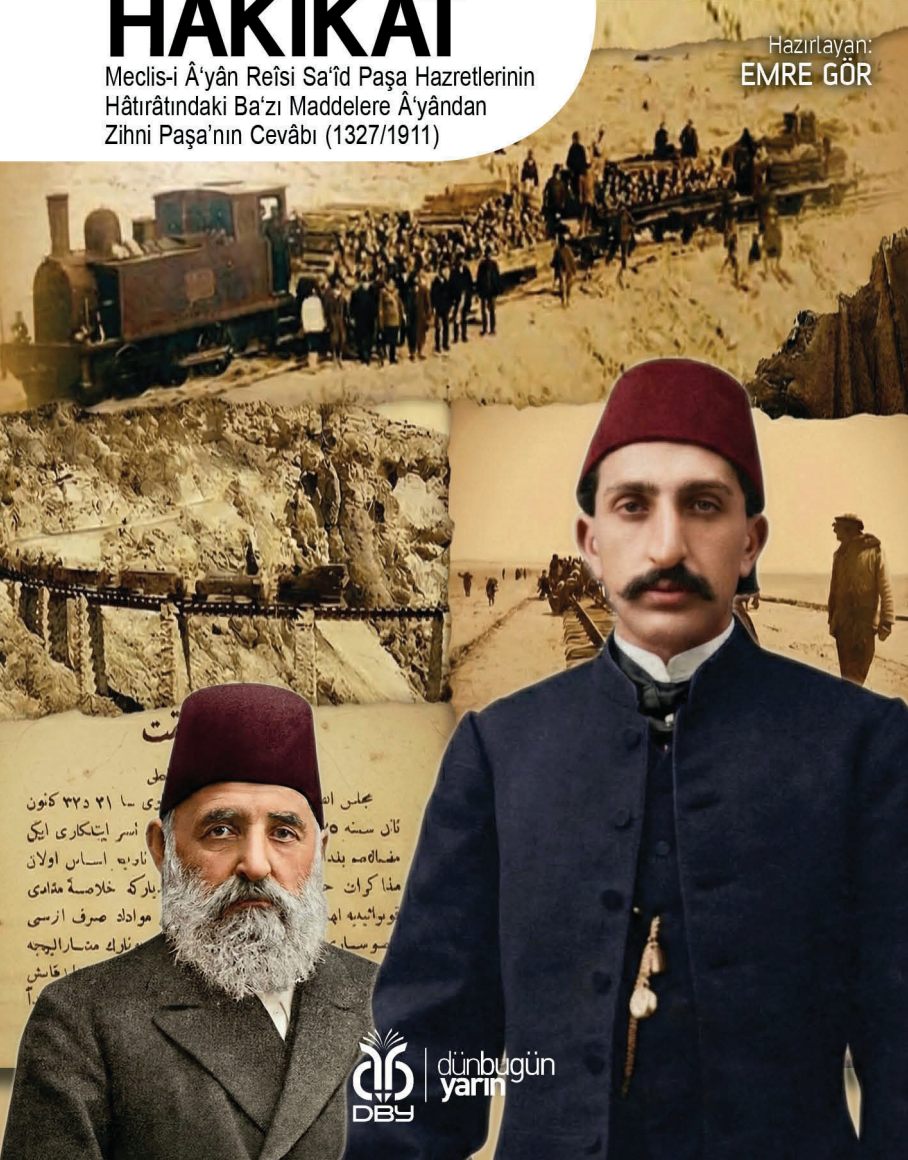
MUSTAFA
ZİHNİ PAŞA

BEYÂN-I HAKÎKAT

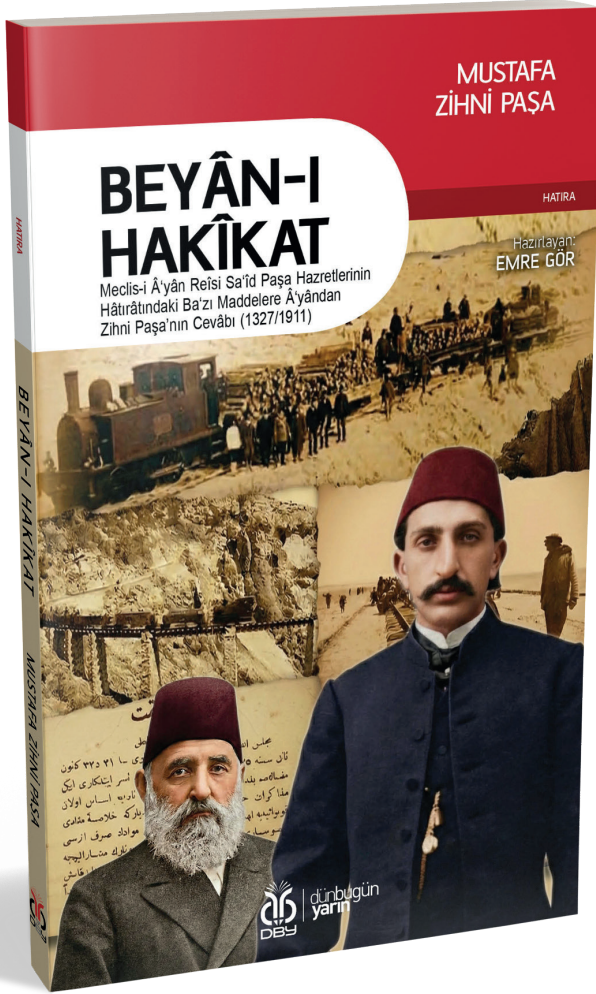
Meclis-i Â'yân Reîsi Sa'îd Paşa Hazretlerinin
Hâtîrâtındaki Ba'zı Maddelere Â'yândan
Zihni Paşa'nın Cevâbı (1327/1911)

HATIRA

Hazırlayan:
EMRE GÖR

dünya
bugün
yarın

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

BEYÂN-I HAKİKAT

Medis-i Â'yan Reisi Sa'îd Paşa Hazretlerinin Hâtıratındaki Bazı Maddelere
Â'yandan Zihni Paşa'nın Cevabı (1327/1911)

© 2025, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 487
Hatıra: 7

ISBN 978-625-5905-98-7
Sertifika No: 52315

1. Baskı: İstanbul, 2025

Müellif: Mustafa Zihni Paşa

Hazırlayan: Emre Gör

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Kapak/Mizanpaj: DBY Ajansı

Baskı/Cilt:
Birlik Baskı Ozalit San. Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 52846)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Mustafa Zihni Paşa

Beyân-ı Hakikat: Medis-i Â'yan Reisi Sa'îd Paşa Hazretlerinin Hâtıratındaki
Ba'zı Maddelere Â'yandan Zihni Paşa'nın Cevabı (1327/1911)

/ Hazırlayan: Emre Gör (Dr.)

İstanbul: DBY Yayınları, 2025.

118 s. ; 12,0 x 19,5 cm (DBY Yayınları ; No. 487) ___ Dizin var.

ISBN 978-625-5905-98-7

1- Tarih 2- Hatıra 3- Sultan II. Abdülhamid Dönemi

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Ön Söz.....	7
Mustafa Zihni Paşa ve “Beyân-ı Hakîkat”.....	11
Beyân-ı Hakîkat / Metin.....	19
Dizin	69
Beyân-ı Hakîkat / Tıpkıbasım	71

Ön Söz

Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde (1876-1909) dik-
kate şâyân bir rol oynayan ve Sultan'ın en yakınındaki
görevlilerden biri olması hasebiyle devrin önemli
devlet adamlarından biri olarak kabul edilen Başkâtip
Tahsin Paşa'nın hatıratının hemen başında, şöyle bir
bölüm görülür:

“Said Paşa'nın [Sadrazam Küçük Said Paşa] baş-
kalarına ait muvaffakiyâtı kendisine mâl edinmek
hususundaki itiyâdının bir delili, Bağdat Demiryolu
imtiyazı mukavelenâmesindeki fâideli maddeleri kendi
sa'yi ve muvaffakiyeti gibi göstermesidir.

Bu mukavelenâme akd ve teâtî olduğu zaman-
lar Zihni Paşa Nâfia Nâzirliği'nde bulunuyordu. Said
Paşa'nın bu iddiasına cevap olarak Zihni Paşa “Beyân-ı
Hakikat” unvanlı bir kitap neşretmişti. Bu kitapta Said
Paşa'nın iddiasının muvâfık-ı hakikat olmadığı sarîhan
yazılıdır. Filhakika o zaman Alman siyaseti bu hattın
iki tarafına Alman muhacirleri iskân ve buralarını bir

Alman müstemlekesi hâline ifrağ etmek, açık tabir ile Hindistan yolu üzerinde Alman siyaset ve kuvvetinin müdahalesine zemin hazırlamak maksadını takip ediyordu. Alman muhacirlerinin hat boyunda yerleşmelerine müsaade etmek çok tehlikeli bir şeydi. Sultan Hamid buna hükümetçe asla müsaade edilemeyeceğinin kat'i ve açık ibâre ile hiçbir şek ve tereddüde mahal bırakmayacak bir sarâhatle mukavelenâmeye dercini emretmişti. Diğer taraftan hükümetçe her ne vakit arzu olunursa bedeli bi't-tesviye hattın mübâyaa edilebileceğine dâir mukavelenâmeye bir fıkra ilâvesi ve bunun imparator [Alman İmparatoru] tarafından musad-dak bir sened-i resmî ile Almanya hükümetince tevsîki için Zihni Paşa'ya ta'limât-ı kat'îye verilmişti. Gerek bu maddeler ve gerek sâir esaslar Zihni Paşa tarafından bi'l-müzâkere ve hayli müşkilât ile temin edilmiş idi. Bu hakikatler meydanda iken Said Paşa'nın bunları da kendine mâl edinmesi Zihni Paşa'yı o kitabı yazmağa sevk etmiştir. Zihni Paşa, kitabını şu cümle ile bitirmektedir:

‘Said Paşa'nın hatıratından bana taalluk etmeyen aksâm hakkında harf-i vâhid söyleyecek değilim; bu vazife asr-ı hâzır tarihini yazacak olan müdekkikîn-i ahlâfa mevdûdur.’¹

Anlaşıldığı gibi Tahsin Paşa'nın hatıratının bu bölümü Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nin önemli

1 Tahsin Paşa, *Sultan Abdülhamid (Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları)*, Boğaziçi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1999, s. 118-119.

projelerinden biri olan Bağdat Demiryolu projesini konu edinmektedir. Tahsin Paşa'nın bahsettiği gibi, bu projenin yapım aşamasıyla dönemin Sadrazamı Küçük Said Paşa (1838-1914) ile devrin Ticaret ve Nâfia Nâzırı Mustafa Zihni Paşa (1838-1912) alakadar olmuşlardır. Fakat sonradan Said Paşa'nın hatıratının yayımlanmasıyla görülmüştür ki, Said Paşa bu önemli projenin hayata geçirilmesinde kendisini en büyük pay sahibi olarak gösterir. Hâlbuki Başkâtip Tahsin Paşa'nın da belirttiği gibi bu projenin şartlarının belirlenmesinde ve mukavele aşamasında etkili olan asıl isim Sultan Abdülhamid tarafından bizzat görevlendirilen Nâfia Nâzırı Mustafa Zihni Paşa'dır. Bu konuda hakkının yendiğini düşünen ve Said Paşa'nın hatıratında projeyi kendi eseri gibi gösterdiğini gören Mustafa Zihni Paşa, bir müdafaaname tarzında “Beyân-ı Hakikat” adlı küçük bir risale kaleme almıştır. İşte elinizdeki bu kitapta Mustafa Zihni Paşa'nın Bağdat Demiryolu projesi ile birlikte Hicaz Demiryolu gibi Abdülhamid Dönemi'nin çeşitli konularına taalluk eden muhtasar eseri Türkçeye aktarılarak istifadeye sunulmuştur.

Bu eseri Osmanlıca aslı ile birlikte yayımlayan Dün Bugün Yarın Yayınları'na ve bilhassa bu tür eserlere ilgili olduğunu bildiğim değerli arkadaşım İrfan Güngörür Bey'e teşekkür ederim.

Dr. Emre Gör
İstanbul, 2025

BEYÂN-I HAKÎKAT

MECLİS-İ Â'YÂN REİSİ
SA'İD PAŞA HAZRETLERİNİN
HÂTİRÂTINDA MÜNDERİC
BA'Zİ MEVÂDDA Â'YÂNDAN
ZİHNİ PAŞA'NIN CEVÂBİ

Ahmed İhsân ve Şürekâsı
Matbaacılık Osmânî Şirketi
1327

Beyân-ı Hakikat

Meclis-i A'yân Reisi Sa'id Paşa Hazretleri 21 ve 22 Kânûn-ı sâni sene 325 târihli «Tanin» gazetesıyla neşir ettikleri iki makâlede Bağdad hattından bahs ederek mukâvelenâmeye esâs olan müzâkerât hakkında bir takım beyânâtta bulundular ki hülâsa-i müfâdı kumpanyaya lehimizde olarak kabûl etdirilen mevâddın sırf eser-i sa'î mahsûsları olduğunu söylemekden ibâretidir. Bunların müşârun-ileyhce hizmet-i zâtiye gibi gösterilmesi Nâfi'a Nezâreti'nin vazîfesini îfâ etmemiş olduğu ve Sadâret'in müdâhalesi olmasa menfaat-i devletin Nezâretce kasden veya min-gayr-ı kasd imâte edileceği ma'nâsını işrâb ediyor; o zamân Nâfi'a Nezâreti uhdeme mevdû' idi. Sa'id Paşa Hazretlerinin tasvîb buyurdıkları vecihle hareket etmeleri ictihâd-ı zâtiyelerine âid bir mes'eledir; fakat istedikleri noktaya irtikâ için şahs-ı âcizâneme taarruz etmelerini bi'-tabî tecvîz edemem. Bunu kendileri de tecvîz buyurmazlar

Dizin

A

Abdurrahman Paşa 61
Ali Rızâ Bey 61, 62, 64, 65
Alman 7, 8
Anadolu Osmanlı Demiryolu
Şirketi 35
Anglo Ötrişyân 42
Ankara 4, 11, 12, 26, 29,
31, 36

B

Bank dö Pari e de Payba 42
Basra 24, 29, 33, 35, 36
Berlin 15, 25, 35
Beyân-ı Hakikat 7, 9, 11,
13, 18, 21

C

Cemâleddin Efendi 61

Ç

Çungarya 61, 64

D

Dârülaceze 23, 38
Dersaâdet 28, 57, 60
Diyâr-ı Bekir 28
Düyûn-ı Umûmiye 23

F

Ferid Paşa 63

G

Galata 62, 63, 64, 65, 66

H

Hama 30, 59
Hâriciye Nezâreti 59
Harput 23, 28, 30
Haydarpaşa 15, 25
Hayfa 51, 59
Hicaz Demiryolu 9, 13, 16
Hindistan 8
Hüdavendigâr 12

İ

İdâre-i Mâliye Nezâreti 54,
55, 56
İzzet Paşa 12, 57

K

Kadîme 31, 36
Kâmil Paşa 16, 39, 48
Kireçkapısı 63, 65
Komisyon-ı Âlî 12, 54, 55,
56, 57
Kontuar de Sekont 39
Konya 29, 31, 33, 34, 35, 36
Kuveyt 24

M

Mâbeyn Başkitâbeti 15, 25,
28, 34
Mâliye Nezâreti 54, 55, 56
Meclis-i Â'yân 67
Meclis-i Meb'ûsân 51
Medîne-i Münevvere 51, 52
Mezirib 59
Me'mûrîn-i Mülkiye
Komisyonu 17, 58
Mösyö Valuri 62, 63, 64,
65, 66
Mösyö Zander 15, 23, 24,
25, 26, 27, 29, 38
Musul 28
Münir Paşa 12
Müskirât gümrüğü 63, 65

R

Reşâd Bey 55
Rûmeli 39

S

Sadâret 21, 32, 35, 57, 64
Said Paşa 7, 8, 9, 13, 14, 16,
17, 18
Selanik 12
Sirkeci 66
Sultan II. Abdülhamid 3, 7,
8, 9, 11, 12
Suriye 55

Ş

Şam 30, 57, 59
Şura-yı Devlet 13

T

Tahsin Paşa 7, 8, 9
Tanin 13, 21, 22, 24, 39
Tevfik Paşa 59
Tezkire 35
Ticâret ve Nâfia' Nezâreti
17, 58

V

Vahan Efendi 16, 40
Viener Bank Frayn 42

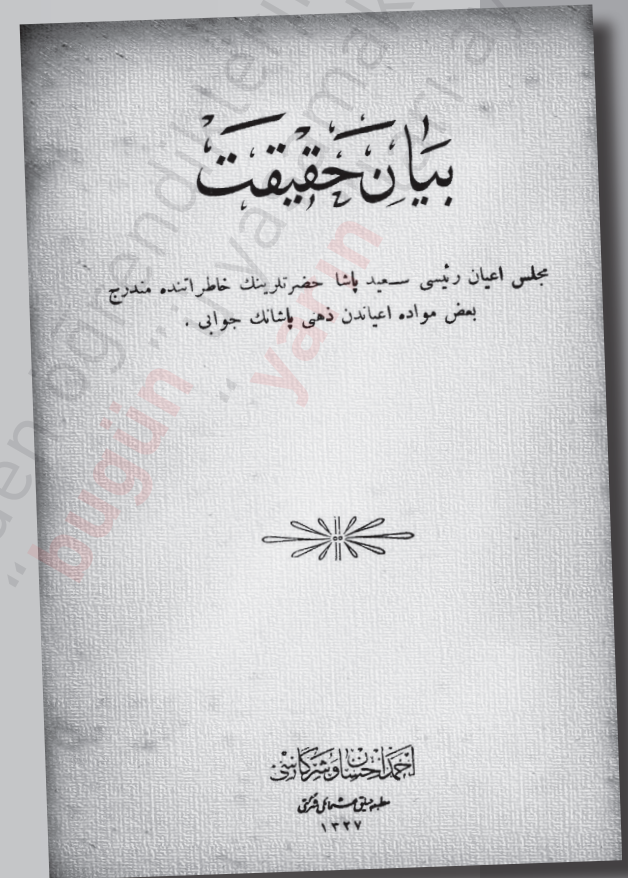
Z

Zübeyr 31, 36

MUSTAFA ZİHNİ PAŞA

BEYÂN-I HAKÎKAT

TIPKIBASIM

قلنادن ماعدالليوم غلطه وسركه جي جهتلرنده باسند خاقاني ريختيم شرکتنده قرق بشيب بوقدر زراع عرصه بولنديغندن شفاها ريختيم اراضيستك مقداري اوتوز ايكي بيك بوقدر زراع ديديكم فرض اولنسه بيله سعيد پاشا حضرتلرينك ديديك كې ريختيم اراضيستك فضله دكل بالعكس نقصان سوتش اوله بورم. والحاصل مشاراليهك بويحه دائر يازديني شيرك اساساً حكمنزلكيه برابر واقعه موافق اولمديني تفصيلات آفندن مستبان اولمقدمه در. حقيقت وصورتي حالي على وجه الصصحه تين ايدن بووثائق نظارت اورا قنده تماماً موجود اولديغندن لى الحاجه عينا كوريه بيلور. رضا بلكه موسيو والورينك بالذات سهو وخطا ايتدكلريني معترف اوله رق ويردكلري راپورلرله مؤيد بولنان بواجوبه نك خاطرات افاده سي كې اختلافي درجه كافيه ده مدافعه ، دكل تعبير صحيح ايله سهو واقعي تصحيح ايدوب ايتديكني ارباب عقل سليم تقدير ايدر .

* *

ايشته سعيد پاشا حضرتلرينك بكا بغير حق روا كورديكې اسنادات واتهاماتك حقيقت وماهيتي بودر . برمدتدر راحتسر اولديغم حالده برچوق مساعي زانده اختياريله شومدافعه ني انجق غيرت ناموس ايله يازم بيلدم . آرتق بوايضاحات ايله تنويرايتمش اوله جفني اميد ايتديكم افكار عموميه توديع دعوى ايلرم .

مجلس اعيان اعضاسندن

٢٧ نيسان ١٣٢٧

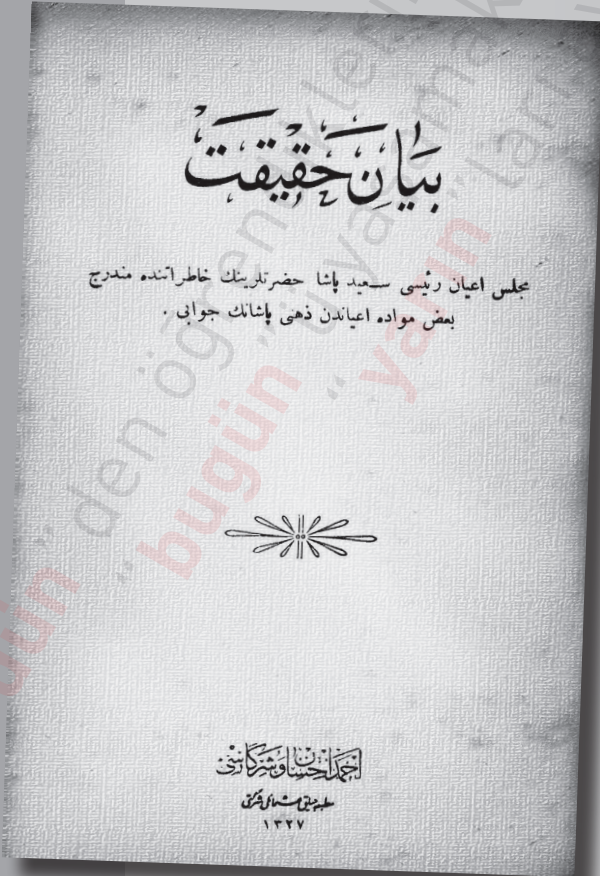
ذهني

اوزره موسيو والوري ايله نظارت مأمورلرندن ومشاراليه على رضا بكدن مركب تشكيل اولنان قوميسيونده حريان ايدن تدقيقات اوزرينه موسيو والوري طرفندن تنظيم واعطاقلنان ايكي قطعه راپور ايله نظارت هيئت فنيه سنجه قلمه اليا راپور ترجمه لري لفا تقديم قلمش ومطالع لرندن محاط علم سامي داورا كرميلري بيورله جني وجهله موسيو والوري اولجه اعطا ومشاراليه رضابك وساطتيله امضاقلنان ورقه ده سهو وقوعى اعتراف ايله ريختيم شرکتنه عايد اراضيستك مجموع مساحه سطحه سي اصل ريختيمك سطحى وزقاقلري وغلطه ومسكرات كركلري محللري مساحه سطحه لري داخل اولديني حالده (٣٨٠٧٠٠ مترو مربعي) ايدوكي ويالكز كرج قپوسى كرك محلي ايله ليمان وقرانته دائر لري بومساحه نك خارجه ده بولنديني مومى ايله موسيو والوري ايله مشاراليه على رضا بلك طرفندن محض ١٢ تشرين اول سنه ٣١٨ تاريخي راپورده كوسترلش ونظارت هيئت فنيه سنجه مقدما تنظيم ايديلوب خارجه دائره سنده منعقد قوميسيونه اعطا قلنان يوصله ده ايسه ريختيمك مجموع مساحه سطحه سي اصل ريختيم سطحى وزقاقلر وغلطه ومسكرات كركي محللريه برابر بيك ايكي يوز الشمس يش مترو مربع كيرج قپوسى كرك محلي دخي داخل اولديني حالده (٤١٠٠٣٢ مترو مربعي) مرقم بولنش ايدوكندن شو حالده آرده كي فرق يك جزؤى اولوب بوده موسيو والورينك اساس اتخاذ ايتديكي خريطه بيكده برمقياسنده بولنسيه نظر ك قوة تخمينيه سندن نشأت ايده بيله جكي بيان اولمغله اولبايده .

برده دوائر حكومت وانتربولر وسوقاقلر وريختيمه تخصيص

MUSTAFA ZİHNİ PAŞA
BEYÂN-I HAKÎKAT

TIPKIBASIM

BEYÂN-I HAKÎKAT

Meclis-i Â'yân Reîsi Sa'îd Paşa Hazretlerinin
Hâtîrâtındaki Ba'zı Maddelere Â'yândan
Zihni Paşa'nın Cevâbı (1327/1911)

II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909), Bağdat ve Hicaz Demiryolları gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son devrinde önemli yer edinen dev projelerin hayata geçirildiği bir dönemdir. Peki, bu projelerin alt yapısı nasıl hazırlandı, bunun için kimler çalıştı ve ne gibi çalışmalar yapıldı?

Bu kitap Sultan II. Abdülhamid'in bizzat görevlendirdiği bir devlet adamının, Nafia Nazırı Mustafa Zihni Paşa'nın gözünden, demiryolu ihalelerinden Alman göçmenlerin iskânı meselesine kadar dönemin kritik siyasî ayrıntılarına odaklanıyor. Bu projeler için yoğun mesai harcayan Mustafa Zihni Paşa, Sadrazam Said Paşa'nın hatıratında bu projelerin başarısını kendine mal etme girişimine karşı, II. Meşrutiyet döneminde "Beyân-ı Hakikat" adlı savunmayı sunuyor. Bu eserinde Zihni Paşa bürokratik kariyeri ve projelerin yürütülmesindeki kritik rolü ile hakikatlerin peşine düşüyor, demiryollarının yapım aşamasını, devlet mekanizmasının işleyişini ve Almanya ile yapılan anlaşmaların perde arkasını mercek altına alıyor.

Tarihin sayfaları arasında kaybolmuş bir polemik'in izini süren bu çalışma, imparatorluğun en kritik anlarında bürokratlar arasındaki iktidar mücadelesine ve hakikat arayışına ışık tutuyor.

"dün" den öğrendiklerinle
"bugün" ü yaşamak
"yarın" ları aydınlatır.

ISBN 978-625-5905-98-7

9 786255 905987